Waksali teener astus kella juurde, et kolmandamat kella helistama hakata.

„Tooge ta wägisi rongi!“ hüüdsiwad mõned wagunist. Kell helises.

„Ruttu, ruttu!“ kisendas Jaak õige kurjaks saades ja kargas waguni esiselt maha, et lapsi üles aidata.

Konduktor andis wilega märku. Rong hakkas liikuma.

„Ennem surma, kui Siberisse!“ ütles Tiiu, kahmas omad lapsed kaenla alla ja tahtis end rongi alla heita.

Jaak oli nii ehmatanud, et ta kätt ega jalga liigutada ei suutnud. Weel üks samm ja Tiiu oleks nutja lastega liikuwa rongi all olnud.

Ligidal olew raudtee shandarm oli aga asja märkanud ja takistas Tiiut, tagant õladest kinni wõttes.

Rong sõitis wäljarändajatega ja Jaagu kraamiga ära. Jaak, Tiiu ja lapsed wiidi waksalisse, kus protokoll tehti. Jaamaülem andis Jaagule nõu kodumaale jääda ja telegrafeeris järgmiste joama ette, et Jaagu kraam sinna maha jäetaks. Nüüd sõitis Jaak oma perekonnaga saatjatega ühes kodu ja jäi ühe sugulase juurde R. walda kõrwuliseks.

* * *

Poolteist aastat oli sestsaadik mööda läinud, kui wäljarändajad Siberisse asusiwad. Talw oli tulekul, ja nagu rändajad linnud talweks lõune poole lendawad, nii tuliwad poolteise aasta eest Siberisse rännanud perekonnad üksteise järele kodumaale tagasi. Ainult paar perekonda oliwad Siberi taigadesse õnne katsuma jäänud. Mitu wäljarändajat oliwad oma perekonnast mõne liikme wõerasse mulda matma pidanud, kõikidel oli wiimane kui rahakopikas otsas, ja alandlikult palusiwad nad nüüd sugulasi, et nad talweks neid oma ulu alla wõtaksiwad.

„Kesk põlist metsa pandi meid asuma,“ ütlesiwad nad; „ei ainusiki walmis põllulapikest ega peawarju. Hundid ja karud käisiwad meile wõersiks, waewaga haritud ja wäljajuuritud põllul wõttis külm wilja ära, abiraha ei ulatanud häda kustutuseks.“ Niisugust kaebtust oli pea kõikide suust kuulda.

„Päris hea,“ ütles Jaak oma naesele, kui ta wallamaja juurest tulles, kus ta wäljarändajate lugu oli kuulnud, „päris hea, et sa end rongi alla heita tahtsid — nüüd elame ometi kõik!“

„Rumal see küll oli,“ ütles Tiiu, „aga häda ajab härja kaewu — parata polnud midagi. Ma olin meelt ära heitnud.“

„Ei ma end enam omast wallast kuhugi liiguta,“ ütles Jaak.

„Noh, wallast liigutada wõid küll, aga ärgu sind enam Siberi kullamaad ja Wologda wiljasalwed meelitagu. Näed nüüd, et naestel rohkem arusaamist on, kui mõnel mehel,“ ütles Mari.

„Nii ta küll näikse olewat,“ kiitis Jaak järele, wõttis piibunoju taskust, pani suhu, tõmbas tikuga tuld, pani piibu põlema ja ütles siis nagu julgust saades: „Saa nüüd sellest ilmast aru, kus see hea wõi halb. Ühel Siber siin, teisel seal — aruotsa pole kuskil! . . .“ A. Gr.

Tagasiwaade.

Politilistes oludes oli 1908 aasta wiimasel poolel põhjapanewaid muudatusi. Sündmused nagu ajasiwad üksteist taga. Politiline olukord muutus üleüldiselt. Kõige mahajäetumates maades, nagu Türgi- ja Persiamaal, ärkas rahwas — ja wanad walitsused kõikusiwad. **Türgimaa** rewolutsion oli see, mis kiwi weerema pani. Noortürklased paniwad riigipöörde toime. Kolm päewa enne konstitutsioni wäljakuulutamist Türgimaal ei teadnud peale wandeselts laste keegi, mis tulemas on. Et Europa wahelesegamise plaanisid nurja ajada, andis sultan Noor-Türgi komitee nõudmistele järele ja kuulutas konstitutsioni wälja. See konstitutsion ei ole küll uus, waid ta pidi juba 1876 aastast saadik maksmas olema. Õieti oli see siis teine Türgi parlament mis 17. detsembril 1908 oma tegewust algas. See päew oli Türgimaal pidupäewaks.

Kuid sellele järgnesiwad Türgimaale kahjulikud sündmused: Bulgaria lõi end Türgimaa ülemwalitsuse alt lahti ja kuulutas end Ida-Rumeliaga ühiseks Bulgaria kuningriigiks. Austria tarwitas parajat silmapilku ja liitis Türgi prowintsid — Bosnia ja Hertsegowina — jäädawalt enese külge. Ka Kreeta saar tahtis end Türgimaa küljest lahti kiskuda ja Greekamaaga ühineda. Serbia hakkas ägedaste Austria teguwiisi wastu protesteerima ja kardeti juba, et Serbia ja Austria wahel sõda tuleb. Selleks õhutas Serblaisi sõjakas kroonprints Georg. Mõõdukamatel ollustel läks wiimaks korda sõjahimulisi waigistada. Ka wäikene Montenegro oli Austria peale Bosnia pärast pahane. Bulgaria aga astus juurriikide poolt iseseiswaks. Uue aasta algul